

K některým otázkám obránné operace a boje

(VM čís. 3/1964)

Plukovník Rudolf Stuchel

Článek „Je soudobá obrana silná?“ považuji za velký přínos pro rozvíjení vojenského myšlení v oblasti organizace a vedení obranné operace a boje v soudobých podmínkách. Článek upozorňuje na mnohé nejasnosti v našich názorech na tento druh bojové činnosti a jistě vyvolá diskusi, která kladně přispěje k úspěšné teoretické i praktické přípravě velitelů, štábů a vojsk.

I já se chci vyjádřit k některým otázkám uveřejněným v článku. Přitom se odvolám někdy na ustanovení platných polních řádů, týkajících se dané problematiky. Jsem totiž přesvědčen, že právě řady nám nedovolují dovádět naše úvahy a myšlení do rozporu s existujícími zákony soudobé bojové činnosti, i když současně nám ponechávají široké pole pro tvůrčí prohlubování názorů na každou otázku přípravy a vedení operace a boje.

*

Především se chci vyjádřit k otázce **jaderných zbraní v rukách obránce**. Považuji tuto otázku za stěžejní při každé úvaze o charakteru jakéhokoliv druhu bojové činnosti v podmínkách použití jaderných zbraní, tedy i obrany. Vždyť právě proto byla věnována jak v minulosti, tak i v současné době značná pozornost a v diskusi byly vyslovovány zcela protichůdné názory.

Některé formulace uvedeného článku dávají možnost vytvořit si závěr, že to bude naprostý nedostatek jaderných zbraní nebo skutečnost, že obránce tyto zbraně nemá vůbec, které vyvolají nutnost přechodu do obrany. Toto se vysvětluje mimo jiné i tím, že jaderné zbraně jsou vysloveně útočným prostředkem a že když je máme v potřebném množství, nemáme ani důvodu, ani práva se bránit.

Podívejme se na tuto otázku z několika dalších hledisek.

Jaderné zbraně jsou strašným prostředkem ničení, ale stále zůstávají — i když hlavním — jen jedním z mnoha prostředků k vedení bojové činnosti. Myslím, že jejich naprostá a důsledná absolutizace není správná — kromě případu, kdybychom uvažovali o jejich použití jen jednou bojující stranou. A o to v této otázce právě jde.

Představa boje, při němž jedna strana používá jaderných zbraní a druhá strana je nemá, je málo reálná a v každém případě zcela netypická. Tato situace se může v průběhu gigantického střetnutí dvou světových soustav, vybavených dostatečným množstvím zbraní hromadného ničení, objevit jen zcela výjimečně a nemůže být chápána jako typický a nutný předpoklad k vyvolání přechodu do

obranu na kterémkoliv stupni velení. To bychom pak podle mého názoru opravdu chápali obranu jako poslední možnost „čestného odchodu“ bojovníků z boje bez naděje na dosažení zvratu v průběhu boje, k němuž má obrana vést.

Víme, že řády nevylučují i v podmínkách oboustranného používání jaderných zbraní možnost a nutnost se bránit buď s omezeným počtem jaderných zbraní nebo i bez nich, ale v žádném případě nemluví o nedostatku jaderných zbraní jako o nutném předpokladu k přechodu do obrany. Obrana je přece charakterizována jako druh bojové činnosti vojsk, který je vynucen buď akcemi nepřítele, vlastnostmi terénu, vlastním zámyslem dalšího průběhu operace nebo podmínkami materiálního a technického zásobování. Někdy, hlavně v počátečním období války, v průběhu střetných sražení a bojů může vyvolat dočasný přechod svazků nebo svazů do obrany i nevýhodná situace. V průběhu další bojové činnosti v útočných operacích budou vojska přecházet do obrany zejména tehdy, když nedosáhnou úspěchu při střetném sražení nebo když se jim nepodaří zmařit protiúder nebo protiútok nepřítele, ale i tehdy, kdy z různých příčin nemohou na daném směru pokračovat v útoku. Přechod do obrany na některém směru může být vyvolán i snahou o soustředění úsilí na jiném směru válčiště ve smyslu strategickém nebo na jiném místě fronty ve smyslu operačním.

Tedy ne nedostatek jaderných zbraní, ale mnoho jiných důvodů může vynutit nebo vyvolat přechod vojsk do obrany. Vždyť právě naopak řády zdůrazňují jak při organizaci, tak hlavně při vedení obranné operace a boje místo a důležitost jaderných zbraní. Tak například: ... jako první podmínky k dosažení aktivní a úporné obrany se uvádí potřeba předejít nepřítele v jaderných úderech a zničit jeho prostředky jaderného napadení, letectvo a tanková uskupení; ... protiúder musí být zahajován údery jaderných, chemických i klasických zbraní na hlavní útočící uskupení nepřítele; ... při organizaci obrany velitel v souhlase se zámyslem především určuje úkoly, objekty a způsob použití jaderných zbraní a prostředků hromadného ničení; ... v průběhu nepřátelského útoku je třeba zničit hlavní síly nepřítele nebo je zastavit jadernými údery a palbou všech klasických zbraní, protiúderů a protiztečemi druhých sledů a záloh; ... v případě, kdy hlavní síly nepřítele jsou soustřeďovány k útoku ve velké vzdálenosti od předního okraje obrany, vedou protipřípravu raketové svazky a útvary a letectvo. Protipříprava musí být zahájena s překvapením a musí nepřítele předejít v použití jaderných zbraní a v letecké a dělostřelecké přípravě na bránící se vojska.

Bylo by možno použít ještě mnohých a mnohých ustanovení řádů k tomu, aby se přesvědčivě dokázalo, že soudobá obrana zákonitě s použitím jaderných zbraní počítá a že toto použití tvoří podstatu úspěšné bojové činnosti v obraně. A myslím, že jinak tomu ani nemůže být. Celá historie válek dokazuje, že neměla-li některá z bojujících stran vhodné základní prostředky (o těm jaderné zbraně v nukleární válce jsou), nemohla zvítězit. Hodnota prostředků se postupem času značně měnila a chápeme je vždy v jejich historickém vývoji a prostředí. Někdy stačil nový způsob boje, pro protivníka zcela nečekaný, jindy zdokonalený nebo nový typ zbraně, který spolu s dalšími vážnými momenty vytvářel podmínky k vítězství. Dnes charakter jaderných zbraní pro jejich úžasnou ničivost vyžaduje bezpodmínečně stejně hodnotnou protizbraň. Vždyť i v míru drží existence těchto zbraní v rukách socialistického tábora imperialistické zbrsílce na uzdě.

Historie válek dává v tomto směru dostatečné svědectví. Vzpomeňme jen na mátkou: víra ve správnost boje ani tvůrčí myšlení vůdců nemohla pomoci hrdiným obráncům Etiopie, bojujícím šípem a oštěpem proti po zuby moderně vyzbrojeným fašistickým hordám Mussoliniho. Boj jako každá jiná akce potřebuje nezbytné materiální zabezpečení. A při tom nechci v žádném případě podceňovat velkou úlohu vůle obránce dokončit úspěšně boj i v nejtěžších podmínkách, bez potřebného vybavení — ale chtít jen podtrhávat chabrost, obětavost a úpornost bojovníka a při tom ho nevybavit základní technikou a materiálem by jistě nebylo správné. K takové situaci bude docházet s největší pravděpodobností jen mimořádně.

Proti možnému závěru, že přechod do obrany bude téměř vždy vynucován nedostatkem jaderných zbraní, mluví i historie první a druhé světové války. V jejich průběhu docházelo na obou stranách velmi často k přechodu do obrany a to ne proto, že by jedna strana měla útočné prostředky a druhá je neměla. Na vývoj sražení a boje mají vliv mnohé další faktory; mluvil jsem již o nich na začátku při osvětlování případů přechodu do obrany a k nim pak přistupují další jako umění velitelů všech stupňů vést bojovou činnost vojsk s neefektivnějším využitím všech sil a prostředků, přesvědčení bojovníků o správnosti války a tím vyvolaná morální jejich síla, výcvik vojsk atd.

Rozkaz ministra národní obrany nám ukládá zvládnout vedení operací a boje i pouze klasickými zbraněmi ničení. Podle mého názoru však tento úkol není vyvolán tím, že povedeme běžně bojovou činnost bez jaderných zbraní proti nepříteli, který je bude používat a to ve velkém rozsahu, nýbrž tím, že připouštíme možnost určité části války nebo bojů na některém válčišti bez oboustranného použití zbraní hromadného ničení. A připouštíme-li takovou eventualitu, musíme se na ni po všech stránkách dokonale připravit. A máme zkušenosti, že dlouholetá jednostranná příprava velitelů, štábů a vojsk k bojové činnosti v podmínkách oboustranného použití zbraní hromadného ničení negativně ovlivnila naše znalosti ve vedení operací a boje pouze klasickými prostředky ničení.

Závěrem k této otázce chci zdůraznit, že v podmínkách **oboustranného** použití zbraní hromadného ničení — a jiný způsob použití těchto zbraní v příští možné válce, kterou by s námi rozpoutali imperialisté, není myslitelný — bude přechod některé části bojujících vojsk do obrany vynucen nebo vyvolán ne naprostým nedostatkem jaderných zbraní, ale bude výsledkem vlivu více činitelů různého charakteru. V počátečním období války bude zpravidla vyvolán důsledky střetných sražení a bojů a v průběhu další bojové činnosti celkovou situací na bojišti, vzniklou působením mnoha faktorů. Úspěch obranné operace a boje bude pak ve valné většině případů závislý i na dovedném a efektivním využití vlastních jaderných úderů.

*

S otázkou, zda obránce bude či nebude mít pro svůj boj jaderné zbraně, souvisí i další problém: **jaký cíl má být postaven před obráncem a zda je správné ukládat obráně úkol „Zničit nepřítele a vytvořit podmínky pro další vlastní útok.“**

V praxi se opravdu někdy dochází k tomu, že takový úkol mechanicky stavíme před jednotku, útvar nebo svazek a neuvědomujeme si širší souvislosti a vazby. Často zapomináme na to, že bránící se jednotka, útvar či svazek nebojují samy, ale vždy svou činností uskutečňují a pomáhají realizovat zámysl nadřízeného ve-

litele. Vždyť je zde stejná závislost jako při útoku. Tankový svazek, který se vy-
rval ze sestavy armády daleko do hloubky nepřátelského území, nebojuje sám;
v takovém případě by jej nepřítel snadno a rychle zlikvidoval. Naopak — nejenom
že nadřízený velitel mu poskytuje veškerou možnou podporu, ale v dalším prů-
běhu operace zaměřuje všechno úsilí k tomu, aby tento úspěch jednoho svazku
vedl k rychlejšímu a bezpečnějšímu dosažení stanovených cílů operace.

Stejně tomu je i v obraně. Úpornou obranou jednotka, útvar či svazek nebo
svaz neplní svůj samoučelný úkol, ale důležitou část celkového zámyslu nadříze-
ného velitele. Nutnost přejít částí sil do obrany v žádném případě neznamena-
vá, že nadřízený velitel se vzdává vůle pokračovat v útoku, který jediný umožňuje splnit
stanovené úkoly. A v nesprávně chápaném pojmu „část sil“ je podle mého názoru
značná podstata určité deformace představ.

Přejde-li v průběhu útočné operace armády jedna divize do obrany, pak pro
velitele armády je to část sil, ale pro velitele svazku všechno. Velitel armády za-
měřuje své hlavní úsilí na zabezpečení dalšího úspěšného útoku armády — a
v tomto úsilí hraje důležitou úlohu i zdárná obrana na některém úseku. To nutí
velitele armády věnovat jí patřičnou pozornost a nejnnutnější podporu.

Pro velitele svazku však úkol stojí jinak — všechny síly dát pro zabezpečení
úspěchu obranného boje. Pro něho je zpočátku rozhodující první část cíle obrany
— „oslabit a vyčerpat síly útočícího nepřítele, který má převahu, způsobit mu
velké ztráty, zmařit jeho útok“. A aby tento úkol splnil, nesmí ho v žádném pří-
padě svádět teze o „dočasnosti obrany“ a myšlenka na druhou část cíle obrany,
tj. „získat čas pro soustředění nových sil a prostředků a přejít do rozhodného
útoku“ k improvizaci a nedůslednému řešení otázek, zabezpečujících úspěch kaž-
dého obranného boje.

V nedávné minulosti mnozí velitelé a štáby lehce přecházeli otázky nutnosti
přípravy dokonalého systému palby, ženíjního budování, všestranného zabezpečení
protiztečí a protiúderů atd. jen proto, že považovali tuto činnost za dočasnou,
přechodnou a tedy ne rozhodující pro konečný výsledek boje. A v tom je zásadně
mylný názor na obranu. Přecházím-li do obrany, pak má na daném směru ne-
přítel iniciativu ve svých rukách a má možnosti k útoku, které já z různých dů-
vodů nemám. Proto veškeré moje úsilí musí směřovat k tomu, abych jej těchto
předností zbavil a naopak sám je získal. A toho mohu dosáhnout jen úpornou
obranou, pro níž musím plně využít všech existujících možností. A ty nejsou
malé a dovolují při dovedném jejich uplatnění splnit tento úkol. Jmenujme ale-
spoň některé z podmínek, které jsou nezbytné při zabezpečování aktivní a úporné
obranu: včasné zjištění a zničení hlavně zbraněmi hromadného ničení nepřátel-
ských prostředků jaderného napadení, letectva a hlavních uskupení; nešablono-
vitě budování obrany a rozčlenění vojsk do hloubky s dovedným využitím příro-
zených vlastností terénu a možností jeho ženíjní úpravy; houževnatá obrana dů-
ležitých rajónů a klíčových postavení spolu s včasným manévrem vojsk a pro-
středků na rozhodující směry a rozhodnými protiztečemi a protiúderu na usku-
pení nepřítele, kterým se podařilo do obrany vklínit; dovedná organizace paleb
všech druhů zbraní a jejich skloubení se ženíjnými překážkami a zajištění mož-
nosti okamžitého soustředění paleb do libovolného prostoru; dovedná organizace
ochrany vojsk před účinky jaderných zbraní a včasná likvidace následků jejich
použití atd. atd.

Nikdo jistě nebude popírat, že obrana je jedním z nejtěžších druhů bojové činnosti — ale i v podmínkách oboustranného použití zbraní hromadného ničení má vždy reálné možnosti na úspěch, bude-li odpovědně a dovedně organizována a vedena.

Každý velitel, který je přinucen přejít do obrany, samozřejmě musí být přesvědčen, že dosažením první části cíle obranného boje si již vytváří podmínky i pro realizaci druhé části. Vždyť v tom je obsažen celý smysl obrany. Proto také řady několikrát zdůrazňováním jednoznačně určují cíl této bojové činnosti: ... v průběhu nepřátelského útoku je třeba zničit hlavní síly nepřítele nebo je zastavit jadernými údery a palbou všech klasických zbraní, protiúderů a protiztečemi druhých sledů a záloh a tím vytvořit podmínky pro postupný přechod do rozhodného útoku nebo pro pokračování útoku; ... aktivní činnosti vojsk v obranné operaci musí být vytvořeny podmínky pro přechod do protiútoku nebo pro obnovení útoku atd.

Kromě toho, že zámysl vlastní obranné operace nebo boje vždy v sobě zahrnuje opatření, která mají v konečné fázi zabezpečit tento přechod do útoku nebo obnovu útoku, působí ve prospěch přechodu vojsk obránce do útočné činnosti ještě další faktory.

Úspěšná činnost obránce umožňuje nadřízenému veliteli útočnou činnost, vytváří pro ni do jisté míry podmínky tím, že paralyzuje protičinnost protivníka a aktivně spolupůsobí na zmaření celkového zámyslu nepřítele. Souhrn všech těchto a dalších skutečností pak naopak vytváří v určitém stadiu obranného boje i vhodné podmínky, které usnadňují obránci zajistit si přechod do útoku vlastní činností.

Závěrem k této otázce: cíle obranné operace a boje se za oboustranného použití zbraní hromadného ničení v zásadě nezměnily. Obrana musí mít i nadále úkol zmařit útok nepřítele a vytvořit podmínky pro útok, který jedině může ukončit sražení nebo boj vítězně. Obrana bez úkolu zabezpečit přechod do útoku ztrácí smysl i význam.

*

Dále chci vyjádřit svůj názor na možnost a nutnost ničení nepřítele na dalekých přístupech a to především jadernými zbraněmi.

Nejprve k chápání pojmu „daleké přístupy“. Jistě, že jeho obsah se v současné době proti minulosti vlivem pronikavého zvětšení dosahu působnosti zbraní obránce zásadně změnil.

Jestliže dříve měl obránce možnost působit podstatnou částí svých prostředků (dělostřelectvem) do hloubky přibližně 20 km před přední okraj (předsunutím části dělostřelectva se tato hloubka o něco zvětšila) a jen letectvem do větší hloubky, dnes jaderné raketové zbraně tyto možnosti mnohokrát zvětšují. Je však otázka, zda máme vycházet při volbě cílů pro tyto zbraně jen a vždy z možnosti jejich maximálního dosahu.

Ničením nepřítele na dalekých přístupech se snažíme vytvářet nejvýhodnější podmínky pro obrannou operaci a boj. Chceme tím zabránit nepříteli, aby mohl bez překážek a ztrát v hloubce svého území přisunovat další sledy a zálohy a tak vytvářet silná uskupení, kterými by pak mohl udeřit na naše postavení.

Bude jistě záležet na situaci, do jaké hloubky bude obránce ničit nepřítele jadernými prostředky a letectvem. Nemůžeme vyloučit případ, kdy se tato

hloubka bude blížit k hranici maximálního dosahu prostředků. Rozhodně jej nelze považovat za typický a hlavně z důvodů, že ani předčasně zaujímaná obrana velkými uskupeními, vybavenými v dostatečném množství operačními a operačně taktickými raketovými zbraněmi, nebude typická. Jsou-li hlavní síly nepřítele ještě v hloubce a mezi nimi a vojsky, připravujícími se k obraně, nejsou jiné podstatné síly nepřítele, jistě obránce využije maximálně svých možností ničit vojska protivníka po celou dobu jejich soustřeďování se do útočné sestavy a tím soustavně snižovat jejich údernou sílu. Vždyť jen tak bude plnit svůj hlavní úkol — zmařit útok nepřítele. Řády tuto povinnost přímo zdůrazňují, ukládají-li v situaci, kdy nepřítel před zahájením útoku vysunuje a rozvíjí vojska, povinnost napadat je frontovými a armádními prostředky postupně již na dalekých přístupech k obraně.

Ovšem daleko častěji bude obrana zaujímana v situaci, kdy vojska nepřítele, připravující se k útoku, jsou rozložena prakticky od předního okraje obrany do hloubky svého území a to v různých silných uskupeních. Pak způsob působení na ně jistě nebude v první řadě závislý na maximálním dosahu vlastních raketových zbraní a letectva, ale na mnoha dalších činitelích určujících zámysl obranné operace. Bude to především ocenit nejnebezpečnější uskupení nepřítele z hlediska jejich možností působit na obranu, dále určit nejefektivnější způsob jejich ničení (způsobit maximální ztráty) a co nejvíce snížit jejich bojeschopnost. Tyto a ostatní skutečnosti (vyhodnocení celkového zámyslu nepřítele a jeho možností mimo naše pásmo, vyhodnocení terénních podmínek, časové možnosti nepřítele atd.) určují stupeň a dobu, tím i hloubku zásahu ze strany obránce. Nejsprávnější způsob úderů v této situaci a to jak po stránce výběru cílů z celé řady zjištěných nepřátelských objektů, prostředků a uskupení, tak po stránce času, metodě realizace a síly úderů bude právě hlavní náplní rozhodnutí obránce; tímto rozhodnutím vytváří dobré či špatné podmínky ke splnění celkového úkolu obrany.

Sama existence určitého objektu nepřítele na hloubku maximálního dosahu raketových zbraní tedy nevyvolává automatický úder zbraní obránce — čili jinak řečeno: ne vždy tento maximální dosah raketových prostředků a letectva znamená pro obránce vyjádření pojmu „daleké přístupy“, které vyžadují úder raketových zbraní.

Na druhé straně však samozřejmě existence nových prostředků v rukách obránce při jejich dovedném použití radikálně zvětšuje jeho možnosti dosáhnout maximálního snížení úderu útočících vojsk nepřítele ještě před jejich vyražením k útoku. Právě zde se projevují velké rozdíly v obranné operaci proti minulosti.

Řády se v tomto smyslu zásadně nezměnily, ale možnosti uplatnění jejich ustanovení se mnohokrát zvětšily. Jako dříve i dnes se v řádech zdůrazňuje, že úspěch v obranné operaci je třeba zabezpečovat ještě dříve, než nepřítel vyrazí k útoku. Toho lze dosáhnout zmařením jeho útoku a rozdrčením jeho vojsk a prostředků nenadálými jadernými údery a působením vlastního letectva a dělostřelectva. I cíle úderů se stanovují kromě nových prostředků hromadného napadení obdobně tak, že je tvoří hlavní uskupení vojsk, velitelská stanoviště, letouny na letištích, radiotechnické prostředky, železniční uzly, přepraviště a další objekty. Stejně jako dříve se zdůrazňuje účelnost palby všemi prostředky,

kteří má obránce, jak na soustředování nepřátelských sil a prostředků k útoku, tak současně i na jeho přisunované zálohy, i to, že se k těmto úderům přisunuje co největší množství palebných prostředků a letectva. A konečně i formy dosažení těchto cílů zůstávají dřívější — palebné působení na nepřítele na dalekých přístupech a protipříprava.

V této souvislosti je nutno ještě zdůraznit, že síly a prostředky nepřítele v hloubce svého území budou kromě vlastní palebné činnosti obránce ničeny i jadernými prostředky a letectvem nadřízených velitelů. Nadřízení velitelé budou tím uskutečňovat jak podporu podřízených vojsk, připravujících se nebo již vedoucích obranný boj, tak — a to hlavně — celkový svůj záměr operací. A poněvadž působení všech prostředků ve velké hloubce nepřátelského území musí být vždy centrálně řízeno, vytváří se situace, kdy tyto síly a prostředky nepřítele budou po celou dobu přesunů k frontě systematicky a soustavně ničeny.

Závěrem k této otázce: použití zbraní hromadného ničení nezměnilo vlastní podstatu uváděných opatření, jen zásadním způsobem ovlivňuje jejich kvalitu a účinnost. Boj s nepřítelem ještě do příchodu jeho vojsk k vlastnímu obrannému postavení a jeho výsledky bude mít vždy pro obránce vážné místo při zabezpečování úspěchu obranného boje. Lze si těžko představit, že by obránce měl naději na úspěch přímým bojem s útočícím nepřátelským uskupením, vytvořeným bez valných obtíží v hloubce jeho území, kdy útočník bude moci použít již všech svých palebných prostředků včetně taktických. Neměl-li by obránce možnost působit na nepřítele již před vlastním jeho útokem v situaci vcelku pro něho výhodné (je pod omezeným působením prostředků nepřítele), pak by byla jistě velmi pochybná i kvalita jeho odporu v podmínkách daleko těžších, které vzniknou při vlastní obranné činnosti.

*

A ještě k jedné otázce. Připojuji se k celé řadě soudruhů, kteří navrhuji ve velmi užívané formulaci „oboustranné použití zbraní hromadného ničení“ vypustit slovo „oboustranné“. Zbraně hromadného ničení budou používat v příští možné válce zákonitě obě strany. Proto není nutné tuto okolnost zdůrazňovat právě tak, jako ji nezdůrazňujeme při použití jiných bojových prostředků. Spíše považuji za správné uvádět zcela mimořádný případ použití zbraní hromadného ničení jen jednou bojující stranou, jako zcela netypický a ojedinělý způsob soudobého boje.

—☆—

Na konci chci vyjádřit přesvědčení, že je jistě správné, že se v současné době věnuje zvýšená pozornost ve vojenské vědě a myšlení otázkám obrany v soudobých operacích a bojích, poněvadž v této oblasti došlo k mnohým nejasnostem a nepřesným výkladům. Snažíme-li se nyní tyto nedostatky odstranit, vyžádá si to samozřejmě mnoho práce a úsilí. A myslím, že významnou úlohu při tom sehraje otevřená výměna názorů, která umožní dosáhnout jednoznačného chápání celé tak rozsáhlé problematiky.